

శ్రీః
శ్రీమతే రామానుజాయ నమః
శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః
శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే

॥ చతుర్దశః సర్గః ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

శ్రీ రంగరామానుజ మహాదేశికన్

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

శ్రీః
శ్రీమతే రామానుజాయ నమః
శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః
శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః

॥ చతుర్దశః సర్గః ॥

దశరథేనాశ్వమేధయజ్ఞస్య సాంగోపాంగమనుష్ఠానం

అథ సంవత్సరే పూర్ణే తస్మిన్ ప్రాప్తే తురంగమే ।
సరయ్యాశ్చోత్తరే తీరే రాజ్ఞో యజ్ఞోఽభ్యవర్తత ॥ 1.14.1 ॥

ఋష్యశృంగం పురస్కృత్య కర్మ చక్రుర్ద్విజర్షభాః ।
అశ్వమేధే మహాయజ్ఞే రాజ్ఞోఽస్య సుమహాత్మనః ॥ 1.14.2 ॥

కర్మ కుర్వంతి విధివద్ యాజకా వేదపారగాః ।
యథావిధి యథాన్యాయం పరిక్రామంతి శాస్త్రతః ॥ 1.14.3 ॥

ప్రవర్గ్యం శాస్త్రతః కృత్వా తథైవోపసదం ద్విజాః ।
చక్రుశ్చ విధివత్ సర్వమధికం కర్మ శాస్త్రతః ॥ 1.14.4 ॥

అభిపూజ్య తదా హృష్టాః సర్వే చక్రుర్యథావిధి ।
ప్రాతఃసవనపూర్వాణి కర్మాణి మునిపుంగవాః ॥ 1.14.5 ॥

ఐంద్రశ్చ విధివద్ దత్తో రాజా చాభిషుతోఽనఘః ।
మాధ్యందినం చ సవనం ప్రావర్తత యథాక్రమం ॥ 1.14.6 ॥

తృతీయసవనం చైవ రాజ్ఞోఽస్య సుమహాత్మనః ।
చక్రుస్తే శాస్త్రతో దృష్ట్వా యథా బ్రాహ్మణపుంగవాః ॥ 1.14.7 ॥

ఆహ్వాయాంచక్రిరే తత్ర శక్రాదీన్ విబుధోత్తమాన్ |
ఋష్యశృంగాదయో మంత్రైః శిక్షాక్షరసమన్వితైః || 1.14.8 ||

గీతిభిర్మధురైః స్నిగ్ధైర్మంత్రాహ్వానైర్యథార్హతః |
హోతారో దదురావాహ్యా హవిర్భాగాన్ దివోకసాం || 1.14.9 ||

న చాహుతమభూత్ తత్ర స్థలితం వా న కించన |
దృశ్యతే బ్రహ్మవత్ సర్వం క్షేమయుక్తం హి చక్రిరే || 1.14.10 ||

న తేష్వహాసు శ్రాంతో వా క్షుధితో వా న దృశ్యతే |
నావిద్వాన్ బ్రాహ్మణః కశ్చిన్నాశతానుచరస్తథా || 1.14.11 ||

బ్రాహ్మణా భుంజతే నిత్యం నాథవంతశ్చ భుంజతే |
తాపసా భుంజతే చాపి శ్రమణాశ్చైవ భుంజతే || 1.14.12 ||

వృద్ధాశ్చ వ్యాధితాశ్చైవ స్త్రీబాలాశ్చ తథైవ చ |
అనిశం భుంజమానానాం న తృప్తిరుపలభ్యతే || 1.14.13 ||

దీయతాం దీయతామన్నం వాసాంసి వివిధాని చ |
ఇతి సంచోదితాస్తత్ర తథా చక్రురనేకశః || 1.14.14 ||

అన్నకూటాశ్చ దృశ్యంతే బహవః పర్వతోపమాః |
దివసే దివసే తత్ర సిద్ధస్య విధివత్ తదా || 1.14.15 ||

నానాదేశాదనుప్రాప్తాః పురుషాః స్త్రీగణాస్తథా |
అన్నపానైః సువిహితాస్తస్మిన్ యజ్ఞే మహాత్మనః || 1.14.16 ||

అన్నం హి విధివత్స్వాదు ప్రశంసంతి ద్విజర్షభాః |
అహో తృప్తాః స్మ భద్రం తే ఇతి శుశ్రావ రాఘవః || 1.14.17 ||

స్వలంకృతాశ్చ పురుషా బ్రాహ్మణాన్ పర్యవేషయన్ |
ఉపాసంతే చ తానన్యే సుమృష్టమణికుండలాః || 1.14.18 ||

కర్మాంతరే తదా విప్రా హేతువాదాన్ బహూనపి |
ప్రాహుః సువాగ్మినో ధీరాః పరస్పరజిగీషయా || 1.14.19 ||

దివసే దివసే తత్ర సంస్తరే కుశలా ద్విజాః |
సర్వకర్మాణి చక్రుస్తే యథాశాస్త్రం ప్రచోదితాః || 1.14.20 ||

నాషడంగవిదత్రాసీన్నావ్రతో నాబహుశ్రుతః |
సదస్యాస్తస్య వై రాజ్ఞో నావాదకుశలో ద్విజః || 1.14.21 ||

ప్రాప్తే యూపోచ్ఛయే తస్మిన్ షడ్ బైల్వాః ఖాదిరాస్తథా |
తావంతో బిల్వసహితాః పర్ణినశ్చ తథా పరే || 1.14.22 ||

శ్లేష్మాతకమయో దిష్టో దేవదారుమయస్తథా |
ద్వావేవ తత్ర విహితౌ బాహువ్యస్తపరిగ్రహౌ || 1.14.23 ||

కారితాః సర్వ ఏవైతే శాస్త్రజ్ఞైర్యజ్ఞకోవిదః |
శోభార్థం తస్య యజ్ఞస్య కాంచనాలంకృతా భవన్ || 1.14.24 ||

ఏకవింశతియూపాస్తే ఏకవింశత్యరత్నయః |
వాసోభిరేకవింశద్భిరేకైకం సమలంకృతాః || 1.14.25 ||

విన్యస్తా విధివత్ సర్వే శిల్పిభిః సుకృతా దృఢాః |
అష్టాస్తయః సర్వ ఏవ శ్లక్షరూపసమన్వితాః || 1.14.26 ||

ఆచ్ఛాదితాస్తే వాసోభిః పుష్పైర్గంధైశ్చ పూజితాః |
సప్తర్షయో దీప్తిమంతో విరాజంతే యథా దివి || 1.14.27 ||

ఇష్టకాశ్చ యథాన్యాయం కారితాశ్చ ప్రమాణతః |
చిత్తోఽగ్నిర్బ్రాహ్మణైస్తత్ర కుశలైః శిల్పకర్మణి || 1.14.28 ||

స చితోఽ రాజసింహస్య సంచితః కుశలైర్ద్విజైః |
గరుడో రుక్మపక్షో వై త్రిగుణోఽష్టాదశాత్మకః || 1.14.29 ||

నియుక్తాస్తత్ర పశవస్తత్తదుద్దిశ్య దైవతం |
ఉరగాః పక్షిణశ్చైవ యథాశాస్త్రం ప్రచోదితాః || 1.14.30 ||

శామిత్రే తు హయస్తత్ర తథా జలచరాశ్చ యే |
ఋషిభిః సర్వమేవైతన్నియుక్తం శాస్త్రతస్తదా || 1.14.31 ||

పశూనాం త్రిశతం తత్ర యూపేషు నియతం తదా |
అశ్వరత్నోత్తమం తత్ర రాజ్ఞో దశరథస్య హా || 1.14.32 ||

కౌసల్యా తం హయం తత్ర పరిచర్య సమంతతః |
కృపాణైర్విససారైనం త్రిభిః పరమయా ముదా || 1.14.33 ||

పతత్త్రిణా తదా సార్థం సుస్థితేన చ చేతసా |
అవసద్ రజనీమేకాం కౌసల్యా ధర్మకామ్యయా || 1.14.34 ||

హోతాధ్వర్యుస్తథోద్ధాతా హస్తేన సమయోజయన్ |
మహిష్యా పరివృత్త్యాథ వావతామపరాం తథా || 1.14.35 ||

పతత్త్రిణస్తస్య వపాముద్భృత్య నియతేంద్రియః |
ఋత్విక్ష్పరమసంపన్నః శ్రపయామాస శాస్త్రతః || 1.14.36 ||

ధూమగంధం వపాయాస్తు జిఘ్రుతి స్మ నరాధిపః |
యథాకాలం యథాన్యాయం నిర్ణుదన్ పాపమాత్మనః || 1.14.37 ||

హయస్య యాని చాంగాని తాని సర్వాణి బ్రాహ్మణాః |
అగ్నౌ ప్రాస్యంతి విధివత్ సమస్తాః షోడశర్త్విజః || 1.14.38 ||

ప్లక్షశాఖాసు యజ్ఞానామన్యేషాం క్రియతే హవిః |
అశ్వమేధస్య యజ్ఞస్య వైతసో భాగ ఇష్యతే || 1.14.39 ||

త్యహోఽశ్వమేధః సంఖ్యాతః కల్పసూత్రేణ బ్రాహ్మణైః |
చతుష్టోమమహస్తస్య ప్రథమం పరికల్పితం || 1.14.40 ||

ఉక్త్యం ద్వితీయం సంఖ్యాతమతిరాత్రం తథోత్తరం |
కారితాస్తత్ర బహవో విహితాః శాస్త్రదర్శనాత్ || 1.14.41 ||

జ్యోతిష్టోమాయుషీ చైవమతిరాత్రౌ చ నిర్మితౌ |
అభిజిద్విశ్వజిచ్చైవమాష్టోర్యామౌ మహాక్రతుః || 1.14.42 ||

ప్రాచీం హోత్రే దదౌ రాజా దిశం స్వకులవర్ధనః |
అధ్వర్యవే ప్రతీచీం తు బ్రహ్మణే దక్షిణాం దిశం || 1.14.43 ||

ఉద్ధాత్రే తు తథోదీచీం దక్షిణైషా వినిర్మితౌ |
అశ్వమేధే మహాయజ్ఞే స్వయంభూవిహితే పురా || 1.14.44 ||

క్రతుం సమాప్య తు తదా న్యాయతః పురుషర్షభః |
ఋత్విగ్భ్యో హి దదౌ రాజా ధరాం తాం కులవర్ధనః || 1.14.45 ||

ఏవం దత్త్వా ప్రహృష్టోఽభూచ్ఛ్రీమానిక్ష్వాకునందనః |
ఋత్విజస్త్యబ్రువన్ సర్వే రాజానం గతకిల్బిషం || 1.14.46 ||

భవానేవ మహీం కృత్స్నామేకో రక్షితుమర్హతి |
న భూమ్యా కార్యమస్మాకం నహి శక్తాః స్మ పాలనే || 1.14.47 ||

రతాః స్వాధ్యాయకరణే వయం నిత్యం హి భూమిప |
నిష్క్రయం కించిదేవేహ ప్రయచ్ఛతు భవానితి || 1.14.48 ||

మణిరత్నం సువర్ణం వా గావో యద్వా సముద్యతం |
తత్ ప్రయచ్ఛ నృపశ్రేష్ఠ ధరణ్యా న ప్రయోజనం || 1.14.49 ||

ఏవముక్తో నరపతిర్బ్రాహ్మణైర్వేదపారగైః |
గవాం శతసహస్రాణి దశ తేభ్యో దదౌ నృపః || 1.14.50 ||

దశకోటిం సువర్ణస్య రజతస్య చతుర్గుణం |
ఋత్విజస్తు తతః సర్వే ప్రదదుః సహితా వసు || 1.14.51 ||

ఋష్యశృంగాయ మునయే వసిష్ఠాయ చ ధీమతే |
తతస్తే న్యాయతః కృత్వా ప్రవిభాగం ద్విజోత్తమాః || 1.14.52 ||

సుప్రీతమనసః సర్వే ప్రత్యూచుర్ముదితా భృశం |
తతః ప్రసర్పకేభ్యస్తు హిరణ్యం సుసమాహితః || 1.14.53 ||

జాంబూనదం కోటిసంఖ్యం బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ తదా |
దరిద్రాయ ద్విజాయాథ హస్తాభరణముత్తమం || 1.14.54 ||

కస్మైచిద్ యాచమానాయ దదౌ రాఘవనందనః |
తతః ప్రీతేషు విధివద్ ద్విజేషు ద్విజవత్సలః || 1.14.55 ||

ప్రణామమకరోత్ తేషాం హర్షవ్యాకులీతేంద్రియః |
తస్యాశిషోఽథ వివిధా బ్రాహ్మణైః సముదాహృతాః || 1.14.56 ||

ఉదారస్య నృవీరస్య ధరణ్యాం పతితస్య చ |
తతః ప్రీతమనా రాజా ప్రాప్య యజ్ఞమనుత్తమం || 1.14.57 ||

పాపాపహం స్వర్నయనం దుస్తరం పార్థివర్షభైః |
తతోఽబ్రవీదృష్యశృంగం రాజా దశరథస్తదా || 1.14.58 ||

కులస్య వర్ధనం తత్ తు కర్తుమర్హసి సువ్రత |
తథేతి చ స రాజానమువాచ ద్విజసత్తమః |
భవిష్యంతి సుతా రాజంశ్చత్వారస్తే కులోద్వహాః || 1.14.59 ||

స తస్య వాక్యం మధురం నిశమ్య
 ప్రణమ్య తస్మై ప్రయతో నృపేంద్రః |
 జగామ హర్షం పరమం మహాత్మా
 తమృష్యశృంగం పునరప్యవాచ || 1.14.60 ||

|| ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే చతుర్దశః సర్గః ||